

HADTÖRTÉNELEM

Királypuccs

Az első világháborút követő összeomlás és a forradalmak után Magyarországon a belpolitikai helyzet megosztottságának egyik sarkalatos pontja volt az úgynevezett királykérdés, amelyben a nemzeti hadsereg tagjai – legálábbis elvileg – nem foglalhattak állást. A HM az 1920 szeptemberében kiadott rendeletében – az 1920. I. és II. tc.-ére hivatkozva – megtiltotta a tiszteknek, hogy IV. Károlyt vagy más királyjelölt érdekében agitációt folytassanak, toborozzanak, a királyi hatalom visszaszerzésére puccsot szervezzének. Aki ilyet tesz, „lázádnak” minősül, mert tevékenysége ellenében áll a kormányzóra tett esküben fogadott hűséggel. A rendelet külön kitért arra is, hogy a Habsburg-királyt segítő bármilyen akciónak igen súlyos, a nemzet halálát jelentő következményei is lehetnek.

IV. Károly 1921. március 6-án bejelentés nélkül az országba érkezett, másnap Budapesten felszólította a kormányzót a hatalom átadására, de Horthy Miklós – a fenyegető nemzetközi helyzetre hivatkozva – megtagadta azt. Kérésére a király elhagyta az országot. A kormányzó külön hadparancsban köszönte meg a nemzeti hadseregnek, hogy ezeken a napokon elvárásának megfelelően, egységesen és hűségesen viselkedett. Április 13-án a Teleki-kormány lemondott, a kormányzó Bethlen István grófot bízta meg kormányalakítással.

A meghiúsult hűsvéti utazástól kezdve IV. Károly tanácsadóival szinte állandóan a magyarországi visszatérés szervezésével foglalkozott, s bár ez a legnagyobb titkolózás mellett történt, arról mind a kisantant, mind a magyar kormány időben tudomást szerzett.

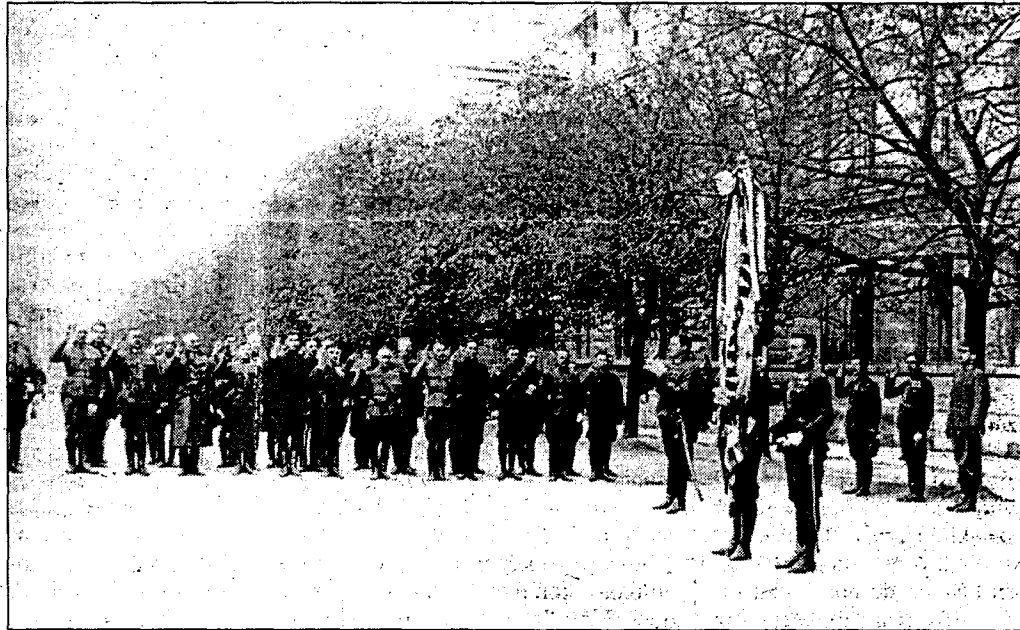
A Nyugat-Magyarországon kialakuló politikai helyzetben a legitimisták tábora megerősödött. A határterület rendezetlenségét kihasználva, 1921. október 4-én, kikiáltották a Lajtabánságot, ami nem illett sem a király, sem a kor-

mányzó terveihez. Ez oda vezetett, hogy IV. Károly feleségével, 1921. október 20-án, újra az ország területére lépett. A soproni 48-as gyalogezred laktanyájában október 21-én proklamálta a királyi és a hadsereg-főparancsnoki jogok átvételét, Rakovszky Istvánt kinevezte miniszterelnökké, és megbízta kormányalakítással. A honvédelmi miniszter Lehár Antal ezredes lett. A szombathelyi katonai körlet parancsnokának – Hegedűs Pál altábornagynak

hűségére felesküdtött katonákkal – október 22-ére virradóan négy vonatszerelvényvel indult Sopronból, hogy a terv szerint, meglepetésszerűen Budapestre érkezzen és a hatalmat fegyveres biztosítással átvegye. A kormány ellenintézkedéseit különböző megfélemlítő módszerekkel (hamis hírekkel, táviratokkal, az ellenszögölők letartóztatásával stb.) nehezítették meg.

Soprontól Győrig szinte akadály nélkül haladtak a szerelvények, az útmenti állomá-

tározott, hogy a királyi hatalom erőszakos visszavételét fegyveres erővel kell megakadályozni. A kormányzó hadparancsban értesítette a nemzeti hadsereg csapatait, hogy csak a kormány vagy a kormányzó utasításait teljesíthetik, IV. Károlyra nem tehetnek esküt, mert az az antant azonnali katonai beavatkozását vonja maga után. A Budapestre vezető vasútvonalak megrongálásával késleltették a királyi vonatok előrehaladását, de az elől haladó

A soproni helyőrség eskütétele (a zászlónál Ostenburg-Moravek Gyula ezredes, a kép bal oldalán Hegedűs Pál altábornagy, IV. Károly a fa előtt áll)

– vezetésével Sopron helyőrsége, Ostenburg-Moravek Gyula csendőrezrede – melyet IV. Károly gárdává minősített –, a tisztí különítményesek és a szombathelyi katonai körlet más csapatrészei délután a királyi pár előtt letették a korabeli esküt: „... tüzön, vízen keresztül, tengeren, szárazföldön és a levegőben Istenért, Királyért és a Hazáért!” A díszelgő menet után a katonák a vasútállomásra vonultak.

A király – kíséretével és a

sokra kijövő csapatok sorra letették az esküt a királyra. Győrben azonban nem kapta meg a király a kormányzótól azt a levelet, melyben Horthy megkísérelt lebeszélni IV. Károlyt a továbbutazásról. A Bethlen-kormány újra felszólította IV. Károlyt, hogy mivel az 1920. I. tc. értelmében nem veheti át az uralkodói jogokat, ismét el kell hagynia az ország területét. A király az út folytatása mellett döntött.

A minisztertanács úgy ha-

vonat vasutas munkásai és katonái a pályát gyorsan helyreállították, így jutottak a budai vasútállomásig. Elfoglalták az állomás épületét, de tovább nem mehettek a Kelenföld előtti komoly rongálás miatt.

Horthy megbízta Nagy Pál gyalogsági tábornokot, hogy a kormányhoz hű csapatrészekből és a Magyar-Országos Véderő (MOVE), valamint az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) önkénteseiből, egyetemi és karhatal-

mi zászlóaljából összevont csapatok felett átvegye a parancsnokságot. Politikai megbízottként mellé rendelte Gömbös Gyula főhadnagyot. Nagy tábornok úgy határozott, hogy a védelmet Budakeszi - Törökbálint - Budaörs - Nagytétény vonalában alakítja ki. Három nagy csoportot képezett, Budaörs, Budakeszi és Pesthidegkút térségében, azzal a feladattal, hogy a királyi csapatok esetleges támadását - védelmi állásaikból - verjék vissza, és biztosítsák az ország keleti feléből mozgósított csapatok gyülekezését, hogy azokkal együtt koncentrált támadással tegyék ártalmatlanná a lázadó katonaságot.

A kormány csapatainak felfejlődése késlekedett. Több parancsnok megingott az eskü, a hűség és a becsület összeegyeztetését illetően s. a határozatlanságból adódóan késve intézkedett. Őket leváltották; **Shvoy István ezredes** vezetésével a 2. gyalogezrednek még időben sikerült elfoglalnia a kijelölt védvonalat Budaörs nyugati magaslatain, éllel a Törökugrató (Türkensprung, 251 m) magaslaton. Oda osztották be az önkéntes zászlóaljakat is, melyek rajvonalon fejlődtek fel.

A királyi csapatok, az élen Ostenburg gárdaezredével, megkezdtek előrenyomulást Budapest felé. Október 23-án reggel 8 óra körül ért Törökbálint vasútállomására a két nagyobb katonavonat. Amikor Törökbálint felől előbukkantak a katonasággal és ágyúkkal megrakott szerelvények, puská-, ágyú- és gépfegyvertűzet kaptak, ezért megálltak. A katonák kiugrártak, felfejlődtek, és Ostenburg rohamra indult.

Bár a Törökugrató lejtői kedvező pozíciót biztosítottak a kiképzetlen egyetemista és karhatalmi zászlóaljoknak, a túlerőben levő királypárti erők bekerítették őket, nagyobb részüket fogságba ejtették. Az összecsapásnak halottai és sebesültjei voltak. A fejesztetten menekülő megállításával, átcsoportosításával és a védvonalra érkező erősítésekkel a kormányzó-

hoz hű erők megakadályozták a királyi csapatok nyugati irányból való előrenyomulását. Délen, a budaörsi állomással szemben, a védelem gyengeségei és hiányosságai miatt, Ostenburg csapatai és Friedrich felkelői Budaörsöt elfoglalták és Kelenföldet veszélyeztették.

A világháború és a forradalmak, a megszállások után - a belső nyugalom és az összefogás helyett - magyar

A budaörsi csata hőseinek ravatala a Nemzeti Múzeumnál. Mindkét kép a Nemzeti Múzeum gyűjteményéből származik. Külön érdekességük, hogy eddig egyiket sem publikálták

állt szemben magyarral, a királyi eskü a kormányzói esküvel szemben.

A harcok alatt a háttérben élénk tárgyalások folytak a fegyverszünet érdekében. Hegedűs Pál altábornagy, a királyi csapat vezérkari főnöke közben megadásra szólította fel a kormányhű csapatokat. A miniszterelnökkel és a kisantant követeivel lefolytatott tárgyalásnak sem lett eredménye, mert a királyi csapatok továbbra is erőltették a védelem áttörését.

Vasárnap délutánra az erőviszonyok megváltoztak, a kormányzóhű csapatok óráról órára újabb erősítéseket kaptak a vidéki alakulatoktól. Heves harc alakult ki a budaörsi pályaudvar visszafoglalásáért. Délután négy óra körül - a többi csapatok ellentámadásával egy időben - sikerült is visszafoglalni, a faluval együtt. Ekkor már lehetetlen-

né vált a királyi csapatok fegyveres behatolása Budapestre. A nemzeti hadsereg nagy része hűséges maradt a kormányzóra tett esküjéhez, figyelembe véve az ország érdekét.

Ezt felismerve a királyi csapatok fegyverszünetet kértek. Október 24-én 8 órakor a kormány megbízásából Kánya Kálmán követ és Sárkány Jenő altábornagy, a budapesti katonai körlet parancsnoka,

tiszt, aki közben még a Lajtabánság fővezérére is esküt tett.

Hivatalos adatok szerint tizenkilenc halálos és hatvan-két sebesült áldozata volt a budaörsi és a kamaraerdei csatának. Az egyetemi ifjúság kérésére a hősi halottakat a Nemzeti Múzeum előtt ravatalozták fel és október 29-én katonai pompával temették el őket a rákoskeresztúri temetőben. Egy év múlva - a hősöknek kijáró tiszteletadással - a MOVE, közadakozásából, obeliszket állíttatott a sírok mellé.

A kormányzó a szervezőket elfogatta, ellenük bűnvádi eljárást indított. A királypuccs többi résztvevője 1921. november 3-án közbocsánatban részesült. A nemzetgyűlés az 1921. november 5-én megalkotott 1921. XLVII. tc-ben megfosztotta Károly királyt és a Habsburg-házat a magyar királyi tróntól. Horthy kormányzónak és kormányának sikerült felszámolnia a legitimista ellenzékét és azzal szinte egy időben a szélsőjobb oldali csoportokat, a kormánynak magukat alá nem rendelő irredenta erőket, valamint a Lajtabánságot.

A Bethlen-kormány elérte, hogy a Magyarországnak ítélt Pécs városát a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság átadta, Sopron és környéke pedig népszavazással (1921. december 20.) Magyarország része maradhatott. A békeszerződés értelmében az 1922. január 1-jétől átadott nyugat-magyarországi területekből alakult meg az Osztrák Köztársaság új tartománya, Burgenland (Várvidék).

A nemzeti hadsereg belső megtisztítása ez idő alatt megtörtént. A magyar országgyűlés az 1921. évi XLIX. tc-ben, a magyar állam fegyveres erejeként a m. kir. honvédséget jelölte meg, a nemzeti hadsereg nevét - 1922. január 4-től - magyar királyi honvédségre változtatták.

Kiss István Géza
alezredes
hadtörténet-szemleolgos